

SAJTOS GYULA SEREGÉLYESI KIÁLLÍTÁSA

MEGNYITÓ SAJTOS GYULA
SEREGÉLYESI KIÁLLÍTÁSÁRA

Elhangzott 2011. május 2-án
a sergélyesi alapfokú művészeti iskolában

Régi álma valósult meg Sajtós Gyulának ezzel a tárlattal, és nagyon hosszú ideje készült már arra, hogy műveiből egy válogatást nyújtson át az itteni közönségnek. Retrospektív, azaz visszatekintő kiállítást láthatunk itt a legkorábbi művektől kezdve a múlt hónapban készült grafikákig bezárólag. Több mint ötven év anyagából összegyűjtött több mint ötven tablónyi összeállítás sorakozik a falakon. Mondhatjuk azt is, hogy évtizedekre visszanyúló adósságot törleszt ez a kiállítás itt Seregélyesen, hiszen Sajtós Gyula ennek a településnek a szülötte és egész életét meghatározta az itt szerzett gyermekkori élményei. Ezeket az élményeket döntően befolyásolták és alakították a második világháború eseményei, ugyanúgy, ahogy tragédiák sora alakította az akkori Seregélyes életét is. Az emlékek végigkísérték egész alkotói munkásságát, amely képciklusok sorát ihlette; így tehát a jelenlegi tárlatot nem is lehetne alkalmasabb helyszínen rendezni. Helyénvaló címe lehetne a válogatásnak, hogy „Tisztelet a szülőföldnek”, mert minden munkájából a szülőföld szeretete sugárzik, legyen az a háború befejezését követő, vagy pedig a mostani ezredforduló időszakának alkotása.

Alkotói periódusa több szakaszra bontható.

Első a művészi ébredés szakasza, ehhez tartoznak a közép- és felsőfokú tanulmányok. Két város, Székesfehérvár és Budapest kiváló iskolái és mesterei pallérozták tudását, amelyekre ma is szeretettel és hálával emlékezik. Ahogy egész életére érvényes útravalót kapott tőlük, későbbi alkotói szak-

Sajtós Gyula rézkarca, C3 (2002.X.21.), 70×97

szában hasonlóan gazdag útravalóval bocsátotta pályára saját tanítványait.

Székesfehérvárott Áron Nagy Lajos, Pallay József és Tóth István tanítása nyomán sajátította el a művészi önkifejezés szemléleti és gyakorlati alapjait. Az ötvenes években tapasztalható kultúrhiányt enyhítendő ők fogták össze és irányították Fehérvár és környékének művészeti nevelését.

Budapesten, a Képzőművészeti Főiskolán grafika szakra iratkozott be. Alapozó képzést Kmetty János és Raszler Károly osztályában kapott. Kmettytől hallott mondás egy életen

Sajtós Gyula linómetszete, X3 (2002), 80×125
(Áprily Lajos: Vadlúd voltam c. verse)

át kísérte, miszerint tisztelni kell az anyagot „egyszerű ipari örömmel”. Korrigálta még munkáit Bencze László, Hincz Gyula és Koffán Károly. Hálával gondolt Barcsay Jenőre és a vele történt találkozásokra. Barcsay mestert, a művészeti anatómia koronázatlan királyát le is rajzolta. Tőle tanulta meg az azóta is tiszteletben tartott „szerkezet és forma hangsúlyának” elvét. A képregrafika szakot Ék Sándor növendékeként végezte el. Ugyanakkor a festői ambícióit sosem adta fel, és festészete alkotói korszakoktól függetlenül töretlen pályán ível mostanáig. Ennek ellenére grafikai tevékenysége vált hangsúlyozottá és dominánssá oevrjében vagy munkásságában, most ebből nyújt át egy válogatást a szó legszorosabb értelmében vett kisgrafikáktól egészen a nagyméretű képregrafikáig.

Második alkotói szakasza Budapest tizenegyedik kerületéhez, mai elnevezése szerint Újbudához kötődik. Újbuda déli részén, az egykor különálló Albertfalván működő Petőfi iskola akkoriban nagy fejlődésnek indult; a Fehérvári úti lakótelep építésével egyidejűleg az ország második legnagyobb általános iskolája lett, majd középiskolává alakult. (Egykori igazgatóját, Beleznay Andort most körünkben üdvözölhetjük.) Odakerülvén Sajtós Gyula lett a mentorom és kollégám... Több, mint harmincéves barátságunk alatt folyamatosan láthattam az újabbnál újabb műveinek születését, ezért a leghitelesebb tanúként nyilatkozhatok erről az időszakról.

Olyan indítással kerültek középiskolába, majd a Képzőművészeti Főiskolára volt növendékei, hogy már befutott képzőművészként is visszajártak hozzá. Ahogy ő is soha el nem múló hálával idézi fel mestereit, ugyanúgy gondolnak rá volt növendékei. Ezt bizonyítják azok a kiállításai, amelyeket növendékeivel együtt rendezett, sőt korábbi kollégákkal és növendékekkel szerepelt több kollektív tárlaton, például az albertfalvai múzeumban és az Albertfalvi Közösségi Házban.

Közben folyamatosan bővült az albertfalvi kollégák és más közszereplők arcképcsarnoka, köszönhetően kiváló karakterérzékének. Nem múlt el értekezlet anélkül, hogy néhány munkatársát le ne rajzolja a legkülönbözőbb (ceruza, tustoll, golyóstoll stb.) eszközökkel. Több éven át a XI. kerületi rajztanári munkaközösség vezetője, kiállításainak szervezője.

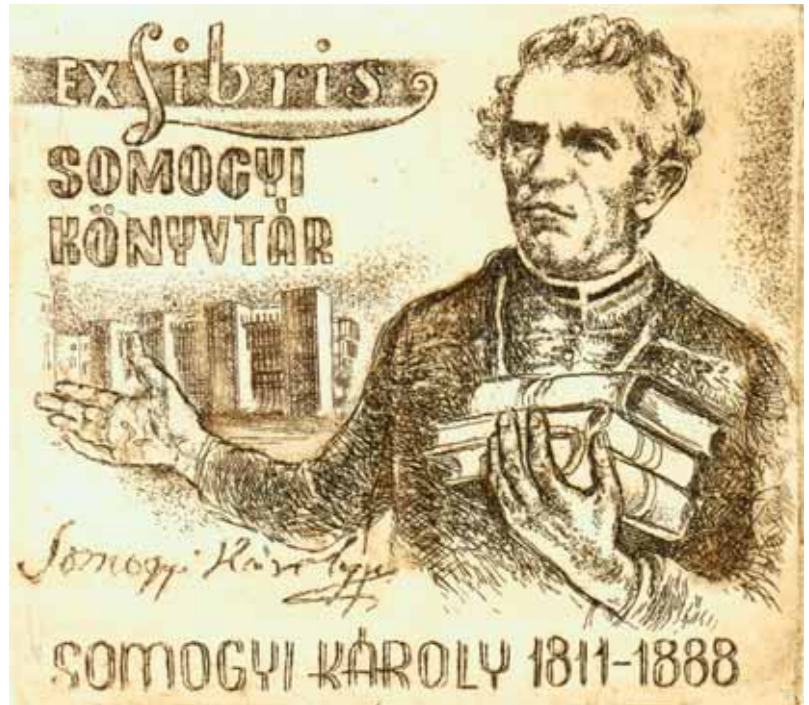
Az iskolai munkája mellett az Albertfalvi Helytörténeti Gyűjtemény és Iskolamúzeum munkatársa nyugdíjazásáig. Az ottani alkalmazott grafikai munkája mellett rekonstrukciós rajzsorozata idézi fel a régi Albertfalva kertvárosi hangulatát; ez most is látható a gyűjteményben. Régi ambícióját nem felejtvé pihenésképpen és újabb kihívásként festészeti problémákat old meg. Kísérletező kedve változatlanul új utak ke-

resésére sarkallja: szakkörös tanulóival mozaikot készít, animációs filmet tervez. Sokoldalúságára jellemzőek még a plakettjei: ezeken a domborműveken is munkatársak arcvonásait örökítette meg. Több bronz emléktábla őrzi keze nyomát (pl. a régi albertfalvai repülőgépgyár helyén). Sokoldalúságát jellemzi az is, hogy templomi murális megbízást ugyanolyan sikerrel teljesített, mint jelmezdíszítést az MTV számára. Összegezve ezt a periódust, mondhatjuk azt, hogy Albertfalván érik be a művészete, vagy, hogy Önök előtt most egy albertfalvi művészt köszönhetünk.

Témaválasztásának kezdeti kedvelt motívumai folyamatosan bővültek. A térségen többszörösen átvonuló frontok eltörölhetetlen képeket égettek emlékezetébe. Sok-sok emlékét hosszan tudná sorolni, az egyik ilyen a pápai tanítóképzőben végzett seregélyesi tanítójának a máig emlékeztében élénken élő embersége és hazafias nevelése, amely mindmáig érvényes tanításokat jelent a számára. Ebből következően a háború után magára eszmélő országban régi és új egymás mellett élésének konfliktusait szociális érzékenységgel figyelte. Ahogy tanári időszakában az albertfalvai környezet adott ösztönözést, a harmadik periódust a rövidítve a KBK (hosszabban Kisgrafika Barátok Köre) munkájába való bekapcsolódás jellemezte, ami a kisgrafikára való rátalálás, pontosabban visszatalálás jegyében telt, illetve telik ma is. Ebbe beletartozik a boroscímkéktől kezdve az emléklapokon át az ex librisekig minden kisméretű sokszorosított grafika.

Újabb kihívást jelentett a meghatározott témaválasztású könyvjegypályázatokon való részvétel, hiszen ennek a szabályai a lehető legszorosabb módon köti meg az alkotó kezeit. Folyamatosan vesz részt a KBK pályázatain és kiállításain. Több hazai és külföldi katalógusban szerepeltek munkái; mondhatjuk, hogy határainkon túl is megismerték a nevét. Olasz, lengyel és luxemburgi kiállítási kiadványok őrzik nevét és munkáját. Hasonlóan emlékezetes szereplése volt a tizenegyedik kerületi művészekkel a testvérvárosi Ustronban két alkalommal is. Külföldi és hazai megrendeléseket teljesített közmegelegedéssel. Kiváló portrérácsoló készsége ezeken a kisnyomatványokon is tetten érhető.

Néhány szót kell ejteni az itt kiállított művek technikájáról. Látható itt ceruzával, tustollal vagy ecsettel rajzolt egyedi grafika, illetve a róluk készült másolat. Nagy részük azonban sokszorosított eljárással készült magas és mélynyomású metszet vagy karc. Ilyenről akkor beszélünk, amikor a vésett vagy maratott lemezt különböző festékezési eljárással gépen nyomtatjuk olyan példányszámban, amennyit a megrendelő kíván. Ezeknek a nyomóformáknak az elkészítése hosszú időbe kerül; például a Tűzserészek legnagyobb méretű darabját 28 napig véste. Színes linómetszetek esetében ahány színről van szó, annyi nyomódúcot kell kivésni. Ezek illesztése a nyomtatáskor megint csak sok hibalehetőséget rejt. Főiskolai műhely adottságait kihasználva több litográfia is készült, amely a diplomamunka részét is képezte anno... Magyarra fordítva a nevét, a körjáz egyik előnye a krétarajz sokszorosíthatóságában rejlik. Ezt a síknyomású eljárást aztán sikeresen ötvözte más nyomtatási módszerekkel. Az elmondottakból és az itt látottakból következően bizton állíthatjuk, hogy Sajtos Gyula mesteri fokon uralja és kezeli ezeket a technikákat.

Sajtos Gyula rézkarca, C3 (2005), 114×128

Tematikailag vizsgálva az életművét, a már többször emlegetett gyerek- és ifjúkori élmények meghatározóak, és több képciklust ihlettek (és most a tanulmányokat nem számítjuk ide...).

A kortárs művészeti lexikonban az olvasható róla, hogy „lapjainak fő témáit egyrészt a háborús, hadtörténeti jellegű ábrázolások, másrészt a háború borzalmaiból menekülő, béke után vágyakozó egyszerű embert középpontba állító kompozíciói adják”.

A háborús tragédiák Sajtos Gyula családját sem kerültk el, hiszen a testvére a Don kanyarban vesztette az életét... Ebbe képciklusba tartozik például a Tűzserészek sorozata, amely néhány darabja a Hadtörténeti múzeum gyűjteményébe került. Továbbiakban gyakran feldolgozott témái:

- a szülőföld, és a földműves munka szeretete... Ezek között jelképes értékű „a parasztvilág alkonya”, amely az átalakuló életformát dicsőíti meg, emeli az időtlenség szférájába...
- A békeidők életképei és természeti képei a megnyugvást, letisztulást eredményezik a művészetében. Kompozícióinak tiszta rendje, részletek gondos és aprólékos megmunkálása nemcsak az érett művész megnyilatkozásai, hanem esetenként művészi kísérletek példái is egyben. Seregélyesi, agárdi és albertfalvai tájak minden esetben (idézőjelben) a „szülőföld és az anyaföld” dicséretét zengik.
- Munka és munkásábrázolás kiemelt szerepet kapott a hatvanas évek kultúrpolitikájában. Sajtos Gyula művei bizonyítják azt, hogy lehet ezt a kérdést a humánus oldaláról feldolgozni.

Munkáinak nagy részét teszi ki a feleségéről, Veráról, valamint a családtagokról, rokonokról, kollégákról készített arcképek sorozata. Ezeket már többször érintettem.

- Kedvelt témaköre a csendélet virágokkal, köznapi tárgyakkal, valamint halakkal.

A kisgrafikai munkássága az alábbi műfajokban teljesedett ki:

- Könyvjegyek vagy ex librisek általában megadott személyhez vagy intézményhez tartozó képi ábrázolást tartalmaznak megfelelő feliratozással ellátva. Itt hívnam fel a figyelmet a kiváló betűmetsző tehetségére, illetve kalligráfiájára.
- Illusztrációi egyetemes és magyar művelődéstörténeti vonatkozásokat örökítenek meg, több magán- és közgyűjteményben megtalálhatók.

Ezen művek némelyikét kiemelve többször találkozunk átvitt értelmű, filozofikus tartalommal. „A vándor” néhány ecsetvonással megrajzolt alakja a távol-keleti ecsetrajzok stílusában az „útközbeniség és úton lévőség” filozófiáját sugallja. A néhány vonással papírra vetett alakábrázolás valóban bravúros megoldású.

Rajzain az ábrázolt emberek mély humánussal telítődnek. Minden archoz egy külön egyéniség tartozik, külön élet-történettel... Róluk a történelemkönyvek nem emlékeznek meg, de Sajtos Gyula grafikáin a mindennapi élet hőseivé nemesülnek... A grafikák ugyan mementót állítanak nekik, de az audio-vizuális archiválást nem pótolja. A településkutatók, helytörténészek számára mindaz a sok történet és adat – amely például művész-közönség találkozón, riportok formájában be lehet gyűjteni – valóságos aranybánya.

Pár hete készült el az „Amikor a középső utolsó kondu” linómetszetével. A rá jellemző műgond és részletgazdagság jellemzi. Nem elégedett meg bizonyos részletformákkal, így több kisebb részt újrametszett rajta. A harangok közismert sorsa, amikor a háborús időszakban beöntik ágyúnak. Ahogy Francisco Goya háborús grafikáinak felirataként olvasható – „Y esti tambien”, Sajtos Gyula is mondhatja: ezt is láttam!

Feltehetjük a kérdést, mennyiben felelnek meg a mai kor szellemének ezek a grafikák? A balkáni háborúhoz készített vázlata mutatja, hogy továbbra is időszzerű lehet ezeket újból és újból bemutatni.

Sőt a tűzszerészeknek még a békeidők évtizedeiben is adnak munkát a föld alatt vagy folyómederben rozsdásodó aknák.

Feltehetjük azt a kérdést is, mennyiben kapcsolódik az egyetemes művészet áramlataiba Sajtos Gyula művészete? Egy példával válaszolnék. A „Poros utak vándorai” című kép légtornásza madarakkal és repülőekkel vetélkedik a „légtérben”. A mutatványosok világát Watteau-tól Picassón át az egész huszadik században újra és újra feldolgozták nemcsak a képzőművészetben, hanem más művészeti ágakban. A filmművészet neorealista még fekete-fehér eszközökkel ábrázolták őket, de ha ehhez a képhez felidézzük Nino Rota filmzenéjét, már egy későbbi Fellini film jeleneteként is felfoghatnánk ezt a képet. A légi vetélkedő résztvevői: Liberátorok, Junkersek vagy Bückerek? A kompozíció szempontjából mellékesek, de akkori időkben egyáltalán nem volt mindegy.

Am ami igazából dokumentum értékűvé avatja a képet, az a környezet: Krausz-féle nagyvendéglő udvara, ami helyén a mai művelődési ház áll.

Majd mindegyik képről lehetne ugyanennyit mesélni, de ez nem fér bele az időnkbe. Kérem, hogy nézzék meg a kiállítást, fedezzék fel a sok apró részletet! A kiállítás szervezőinek és rendezőinek megköszönve, hogy ez a kiállítás itt létrejöhett, gratulálok a művészeknek! A kiállítást megnyitom!

Ürmös Péter

Csiby Mihály linómetszete, X3, 97×78

ORSZÁGOS TALÁLKOZÓK LISTÁJA

A szegedi csoport fél évszázados működésének megünneplésére létrejött Országos Találkozó alkalmával a kisgrafika ügyének fáradhatatlan „motorja” *Rácz Mária* igen fontos kérdést vetett fel. Ugyanis szeretne volna megtudni, hogy a városban ez alkalommal megrendezett összejövetel a gyűjtők hányadik ilyen találkozója volt?

Lapunk, a KISGRAFIKA hű tükre az egyesület életének, így a kérdés megválaszolásához a korábbi számokat kellett átlapozni. Az első tíz országos találkozóról még sorszámukat említve számoltak be a cikkírók. Az összejövetelek „második dekádjában” azonban eltűntek a sorszámok. Ezek időrendjét figyelembe véve, maguktól adódtak a sorszámok. A „Dunamenti országok” találkozóját nem számítjuk ide. Annak nem is volt folytatása. 2001-ben a sárospataki kirándulás Király Zoltán nagyon jó szervezése volt, de ez sem „országos”.

A kutatás eredményét az alábbi összeállítás tartalmazza. Ez útmutatásul szolgál a jövőbeni találkozók sorszámának megadásához.

Sorszám	Időpont	Helyszín	KISGRAFIKA szám – oldal	Megjegyzés
I.	1973. 04. 30.	Cegléd	1973/2 – 22. old.	
II.	1975. 04. 20.	Cegléd	1975/2 – 33.	
III.	1976. 07. 17.	Pécs	1976/2 – 5.	
IV.	1977. 07. 10.	Szeged	1977/2 – 5.	
V.	1978. 07. 1-2.	Debrecen	1978/2-3 – 7.	
VI.	1979. 07. 14-15.	Veszprém	1979/1-2 – 59.	
VII.	1980. 07. 12-13.	Szombathely	1980/1-2 – 1.	
VIII.	1981. 08. 21-22.	Budapest	1981/2-3 – 1	
IX.	1982. 07. 3-4.	Pécs	1982/2-3 – 9.	
X.	1984. 04. 30.	Budapest	1984/3 – 10.	25 éves a KBK
XI.	1985. 08. 24-25.	Ajka	1985/3 – 2.	
XII.	1987. 06. 13.	Tihany	1987/1 – 29.	IX. Kisgr. Biennálé
XIII.	1988. 06. 18-19.	Szeged	1988/3 – 16.	
XIV.	1989. 06.	Budapest	1988/3 – 37.	
			1989/1-2 – 2.	30 éves jubileum
XV.	1994. 09. 24.	Budapest	1994/3 – 16.	
			1994/4 – 16.	35 éves jubileum
XVI.	1996. 08. 17-18.	Budapest	1996/4 – 2.	
XVII.	2001. 01. 20.	Budapest	2001/1 – 2.	Tisztújító
XVIII.	2006. 01. 28.	Budapest	2006/1 – 2.	Tisztújító
XIX.	2009. 04. 18.	Budapest	2009/2 – 2.	50 éves jubileum
XX.	2011. 05. 20-20.	Szeged	2011/2 – 7.	50 éves szegedi KBK

Palásthy Lajos

